

THE LOAN IN THE CURRENT POLITICAL LANGUAGE

Ana-Maria Botezatu (Tiliță)

PhD. student, „Ștefan cel Mare” University of Suceava

*Abstract:*The Romanian political language is in a continuous change, being enriched by expressive Romanian creations, calculations and loans, which demonstrates the purpose and interest of the research for this field. The study of specialized languages, especially that of political language, leaves the opportunity for some unique observations and ideas regarding the dynamics of language in the 21st century, the structure of the literary language and the influence of neologisms on the general lexicon.

Keywords: political language, lexical loans, neologism, Anglicism, Frenchism

În lingvistica românească (Avram 1997, Stoichițoiu 2006, Pușcariu 1940), împrumuturile au fost împărțite după gradul de necesitate al importanței sau al rolului lor în limbă. Astfel se realizează o deosebire între împrumuturile necesare, care răspund nevoii de a denumi o nouă realitate lingvistică care nu are correspondent în limba receptoare, de împrumuturile de lux, atunci când cuvintele împrumutate nu dețin o „acoperire lexicală”, ceea ce se datorează corespondentului în vocabularul autohton. (Pușcariu 1940). Limbajul politic postdecembrist a cunoscut o modificare semnificativă, transformându-se din limbajul de lemn într-un limbaj de „lână” sau „bumbac” (Slama-Cazacu 2000), care este caracterizat ca fiind „mai flexibil și mai colorat, de aceea mai permisiv, dar totuși clișeizat” (Zafiu 2001).

Elementele lexicale neologice reprezintă, fără îndoială, un aspect ce ține de cultură și constituie concomitent o condiție a acesteia. Datorită surselor din care provin, neologismele existente în limba română, dincolo de faptul că sunt extrem de numeroase, sunt și foarte variate. Ele au modificat fizionomia lexicală a limbii pe care o vorbim și au apropiat-o semnificativ de idiomurile romanice occidentale, devenind o modalitate modernă și eficientă de comunicare. Ca urmare a împrumuturilor făcute din limbile occidentale, vocabularul limbii române, în general, și terminologia noastră științifică, în special, au avut beneficii enorme, dobândind o multitudine de termeni internaționali.

Astfel, grație neologismelor s-a propus nu numai modernizarea vocabularului românesc, dar și *relatinizarea* (Hristea 2008: 161-172), occidentalizarea și reromanizarea sa, concomitent cu câștigarea unor trăsături internaționale, aspecte care așază româna mult mai aproape de cele mai importante de cultură ale Europei.

Termenul „împrumut” este definit, în literatura de specialitate, atât ca „proces de încorporare a unui element lingvistic dintr-un idiom în altul, mijloc extern de îmbogățire a vocabularului unei limbi (în opoziție cu mijloacele interne)”, cât și ca „element împrumutat de un idiom din altul” (DȘL, 2005:279-280). Termenul „împrumut” este folosit impropriu, nefericit ales (Iordan, Robu, 1978:303), pentru că dacă o limbă donatoare cedează cuvinte, iar limba receptoare le primește, există posibilitatea restituirii, așa cum putem deduce din semnificația verbului „a împrumuta”. „Dacă prin cineva putem înțelege pe vorbitorii limbii străine date (din vorbirea cărora sunt luate cuvintele), nici nu poate fi vorba despre rezerva restituirii. Împrumutul de cuvinte nu se face în mod deliberat (ca împrumuturile de lucruri materiale), decât în cazuri cu totul particulare, și ar fi aberant să atribuim unor evenimente lingvistice o condiționare finalistă, pragmatic, atâta timp cât cei care stăpânesc limba de

proveniență a împrumuturilor nu sunt conștienți și nu pot observa că cineva le ia ceva din patrimonial lor lingvistic” (Iordan, Robu 1978: 310).

De partea cealaltă a controversii, alți lingviști au opinii diferite și sunt de părere că termenul se poate folosi în siguranță, atât timp cât împrumuturile se realizează între mai multe limbi, cuvintele au etimologie multiplă, iar „vocabularul devine internațional, împrumuturile nu sunt o problemă” (Graur 1978). Folosirea acestui termen este susținută și de Eugen Coșeriu (1997:23) care susține că împrumutul reprezintă doar un mijloc extern de evoluție a limbii, care întregesc vocabularul.

În ceea ce privește împrumuturile politice terminologice, în domeniul mass-media, reprezintă cea mai importantă cale de umplere a golurilor „golurile terminologice, golurile din sistem ce trebuie completate mai ales în momentul echivalării unei terminologii dintr-o limbă în alta” (Ploae, Hanganu 1992: 481).

După cum reiese din modelului tipologiei lexicale, împrumuturile politice pot fi ordonate după mai multe criterii:

- a) criteriul provenienței împrumutului/etimologic în perspectiva limbii donatoare;
- b) criteriul cronologic/al vechimii în limbă;
- c) criteriul uzului;
- d) criteriul stabilității;
- e) criteriul modului de realizare a procesului de împrumut;
- f) criteriul semantic (al numărului de sensuri);
- g) criteriul onomasiologic (al referentului);
- h) criteriul structurii formale;
- i) criteriul gradului de integrare în sistemul limbii române

Conform criteriului etimologic, vom trece în revistă împrumuturile din limba franceză și din limba engleză. Dacă împrumuturile secolului al XIX-lea și cele din prima jumătate a secolului al XX-lea sunt considerate un strat mai vechi de neologisme, iar cele de la sfârșitul secolului al XX-lea, după 1990, reprezintă împrumuturi recente, vom urmări împrumuturile intermediare care se situează în a doua jumătate a secolului al XX-lea (până la 1990). Încadrarea în cel de al doilea strat de împrumuturi franceze este determinată, la o parte dintre termenii politici de absența lor din primele dicționare românești sau în texte politice de la sfârșitul secolului al XIX-lea: reformism < fr. Reformisme, reformist < fr. reformiste; propaganda < fr. propaganda; rasism < fr. rasisme, rasist < fr. rasiste, etc.

Majoritatea termenilor politici din această perioadă, înregistrați în dicționare ca fiind împrumuturi din limba franceză, au etimologie multiplă, avantajată de difuziunea largă în toate limbile de circulație a terminologiei moderne de origine franceză. În această etapă se formează lexicul și terminologia internațională cu variante adaptate la specificul fiecărei limbi, precum: apolitic < fr. apolitique, it. apolitico.

Constatări legate de semnificația termenilor arată, pe de o parte, preluarea sensului cuvântului-sursă, pe de altă parte, reinterpretarea sau schimbarea sensului cuvântului împrumutat din limba română.

antifacism s.n. 1. Mișcare politică îndreptată împotriva fascismului. (DN, 1986);

1. Mișcare social-politică îndreptată împotriva fascismului. 2. Atitudine antifascistă (DEX 1998); Mișcare social și politică care demască ideile și practicile fascismului (MDN 2000) < fr. antifascism (TLFI 2004)

genocid s. n. 1. Infracțiune săvârșită în scopul de a distruge deliberat și sistematic, în întregime sau în parte, o colectivitate sau un grup național, rasial, etnic sau politic (DEX 2009). Exterminare intenționată a unei comunități naționale, etnice, rasiale sau religioase, constituind o crimă împotriva umanității < fr. génocide n.m.

pluralism s. n. 1. Concepție filozofică potrivit căreia lumea ar fi formată dintr-o pluralitate de realități de sine stătătoare, independente unele de altele. 2. Principiu al

democrației care preconizează necesitatea existenței mai multor forțe social-politice (partide, sindicate, organizații religioase) interpușe între membrii societății și putere, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației. (DEX 1998); principiul al democrației potrivit căruia funcționarea acesteia, garantarea drepturilor și libertăților sunt condiționate de existența mai multor forțe politico-sociale. (MDN 2000).

Împrumuturile recente se plasează în timp din anul 1990 și până în prezent. În contextul schimbării regimului comunist, al liberalizării vieții politice, lexicul și terminologia politică se reînnoiește, se adaptează realităților în schimbare, deci se internaționalizează. Fenomenul globalizării accelerează împrumuturile, dar limba donatoare devine limba engleză, în detrimentul limbii franceze, astfel numărul de neologisme din limba franceză scade semnificativ. Termenii considerați de origine franceză pot fi, în aceeași măsură, creații românești, fie împrumuturi din limba engleză.

tehnocrație s. f. Orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar reveni specialiștilor din domeniul tehnicii. 2. Sistem de guvernare în care rolul de conducere ar reveni intelectualilor specialiști din domeniul tehnic. Intelectualitate tehnică (cu rol conducător). (DEX 1998); Intelectualitatea tehnocratică (MDN 2000).

panarabism s.n. Doctrină politică care preconiza să unească toate țările arabe. (MDN 2000).

Uzul termenilor împrumutați este relativ puțin frecvent în etapa actuală, dar menționarea acestora în dicționare indică o tendință de fixare terminologică. Împrumuturile cele mai recente ar trebui să aparțină terminologiei comunitare.

Influența limbii engleze asupra limbii române actuale se observă atât la nivel lexical, cât și la nivel terminologic (Stoichițoiu 2009). Dacă am urmări cantitatea și tipologia anglicismelor din limbajul politic, observăm un inventar de 35 de anglicisme, dintre care doar 18 au fost identificate în dicționare românești: *miting, lobby, lider, summit, outsider, lobbysim, brain trust, etc.*, restul de 17 termeni nu se regăsesc în dicționare, ci doar în contexte politice jurnalistice, precum: *exit poll, grey arca, soft money, agenda setting, domino effect, etc.*

În cele ce privește anglicismele recente, ele reprezintă cea mai numeroasă serie din contextul împrumuturilor politice adoptate după 1990, raportată la numărul total de împrumuturi din diferite domenii.

Summit s. n. 1. Întâlnire (politică la cel mai înalt nivel) (MDN 2000); (NODEX 2002); „Summit-ul de la Viena a decis: Europa vrea liniște!” (D. 1993:5) 2. Primul eșalon (DCR2 1997) „... a fost, cu nedezmănițită constanță, în summit-ul scriitorimii”.

Noile împrumuturi înregistrate în domeniul politic sunt în general de tip compus sau frazeologic, deseori preluate cu adaptare de sens. Circulația acestor forme este redusă, uzul acestor neologisme fiind determinat de un snobism lingvistic, identificat și evidențiat în limbajul noilor politicieni. Toate tipurile de transfer semantic implicate în procesul de terminologizare sau de lexicalizare pot avea loc fie la nivelul limbii sursă, împrumut preluând întreaga configurație semantică a etimonului, fie la nivelul limbii receptoare, reprezentând, din această perspectivă o inovație lexicală sau terminologică. Împrumuturile din limbajul politic românesc din limba engleză au luat amploare după 1989, ținând seamă de faptul că engleza a devenit „limbă a globalizării”, intensificându-se o dată cu aderarea țării noastre la Uniunea Europeană. Invazia anglicismelor este simțită ca o sursă de poluare a limbii române, dar și ca o sursă importantă de îmbogățire, internaționalizare și modernizare a lexicului limbii române. Deși numărul și frecvența anglicismelor nu depășesc neologismele de origine romanică (franceze), limba română are capacitatea de a selecta împrumuturile, păstrând pe cele considerate „necesare” sub aspect stilistic și referențial.

Termeni neologici proveniți din limba engleză

Influența engleză în limba română, foarte pronunțată în perioada actuală și în limbile europene, se realizează atât prin preluarea masivă de elemente lexicale, cât și prin atribuirea de noi sensuri unor cuvinte din limba română sub influența termenilor englezești corespunzători. Situația socială și politică actuală, dezvoltarea științei, extinderea relațiilor economice și financiare cu țările occidentale au facilitat manifestarea acestui fenomen și în țara noastră, prin selectarea elementelor lexicale de origine engleză de specialiști în diverse domenii de activitate și de utilizatori ai acestei limbi.

Anglicismele desemnează noile realități în mod concis, inechivoc. Aceste calități și caracterul internațional al elementelor lexicale englezești justifică afluența acestora în textele presei românești actuale. Din punct de vedere referențial, cele mai numeroase anglicisme aparțin sferei infomaticii și a comunicațiilor (*antivirus, back-up, blog, bluetooth, broadband, browser, bug, cancel, device, e-reader, multitouch, smartphone, touchscreen, webcam*), urmată de cea financiară (*benchmark, board, brand, branding, card, dealer, discount, infringement, low-cost, market-share, retail, showroom, upselling*).

Un aspect important în ceea ce privește **adaptarea** anglicismelor la sistemul românesc se referă la acomodarea **morfologică**, unde se întâmpină dificultăți relative la modalitățile deflexiune ale limbii noastre, cauzate de diferențele dintre sistemul gramatical românesc și cel englezesc. Tendințele din scrisul jurnalistic actual încadrează un număr semnificativ de anglicisme în categoria substantivelor invariabile. Substantivele împrumutate din limba engleză care denumesc inanimate aparțin, de regulă, clasei neutruului românesc, formând pluralul în desinența *-uri*, un clasificator substantival ce permite includerea bazelor în această clasă. Am înregistrat însă și situații în care același substantiv apare în textele jurnalistice actuale fie ca neutru, fie ca feminin (*o session – dintr-un session, unui story – o story*). Valoarea morfologică de plural a cuvintelor englezești împrumutate este adesea neglijată, astfel se ajunge, în textele mass-mediei românești, la forme tautologice, de tipul: *cards-uri, gadgets-uri, skills-uri* sau *congresmeni, chairmeni, legginși*. Sunt frecvente formele de plural ale substantivelor din limba sursă: spre exemplu: *e-books*.

Avalanșa de împrumuturi din engleză se explică prin nevoia de a denumi realități noi într-o lume aflată în continuă schimbare. Astfel au apărut în limba română numeroși termeni din diverse domenii: alimentar, sportiv, muzical, vestimentație, tehnică, medicină: *airbag, aut, baschet, blugi, clip, computer, corner, dribling, gentleman, hamburger, jazz, lider, mass-media, OK, polo, scanner, seif, set, show, sponsor, supermarket, trening, volei, whisky, start, etc.*

Deși dificultățile de adaptare la sistemul morfologic al limbii române, inconsecvențele grafice și de rostire ar constitui argumente împotriva afluxului de împrumuturi din limba engleză prezente în textele publicistice românești, totuși imposibilitatea traducerii unor elemente lexicale fără ambiguități semantice în procesul de decodare a informației, precum și contribuția extrem de importantă pe care aceste împrumuturi o au în fenomenul de internaționalizare a lexicului românesc, ne determină să vedem această influență drept benefică limbii noastre.

Termeni neologici proveniți din limba franceză

În ultimele decenii, limba franceză a pierdut teren în fața influenței engleze (care *pune în umbră orice altă sursă de împrumuturi lexicale, de calcuri semantice și frazeologice*¹, după cum observă Rodica Zafiu), astfel încât ritmul împrumuturilor din franceză a scăzut considerabil.

¹ Rodica Zafiu, *Păcatele limbii: între franceză și engleză*, în *România literară*, nr. 40, 2001, site: http://www.romlit.ro/ntr/francez_i_englez.

Primele franțuzisme au fost introduse încă din perioada fanariotă, dar influența fanariotă devine covârșitoare în secolul al XIX-lea, când mulți boieri tineri studiază la Paris, se traduc numeroase cărți și se stabilesc importante relații de ordin politic, economic și cultural între Franța și România. Majoritatea neologismelor franțuzești au pătruns în română pe cale cultă, ceea ce explică faptul că multe dintre ele se scriu și se pronunță într-un mod similar cu grafia franceză: *automobil, bacalaureat, certificat, convoi, septicemie, sergent*, etc. Există totuși și franțuzisme ce păstrează rostirea originală: *antet, faleză, fular*, etc. pe lângă cuvinte, din limba franceză am preluat și unele expresii: *bal mascat, calcul renal, cordon ombilical, critic literar*, etc.

În ceea ce privește elementele lexicale de proveniență franceză recent intrate în limbă, o abordare sub aspect semantico-referențial arată că majoritatea acestor unități se încadrează celor mai însemnate arii ale culturii și ale științei cu deosebită forță creatoare, acelor ramuri unde s-au făcut remarcate, în perioada postdecembristă, progrese remarcabile. Numărul lor este scăzut dat fiind faptul că engleza, mai cu seamă în varianta sa americană, este limba de circulație internațională, vorbită în spațiile unde se produc actualmente cele mai importante inovații. Elementele lexicale recente cu statut neologic aparțin unor domenii variate, precum: alimentația, arta, cinematografia, farmacia, fizica, informatica, literatura, medicina, muzica, psihologia, tehnica, televiziunea sau vestimentația.

Noutăți relevante pot fi remarcate privitor la gastronomie (articolele actuale ale presei românești atestă elemente lexicale, precum: *croque-monsieur, croque-madame, bouquet garni, foie gras, salată niçoise*), domeniul franțuzesc apreciat la nivel mondial, unde evidențiem apariția unor câmpuri semantice alcătuite de la dulciuri: *crème brûlée, crêpes sucrées, mousse, tartă tatin* și de la brânzeturi: *chèvre-blanc, emmental, fondue* etc. Caracterul alogen al acestor împrumuturi este evident prin lipsa de adaptare la sistemul gramatical românesc. Astfel, sub aspect fonetic și morfologic, adaptarea s-a produs în cazul unui număr mic de elemente lexicale. Sub aspect stilistico-funcțional scrisul publicistic românesc înregistrează fenomenul antonomasiei (*camembert*).

Împrumutul unor cuvinte nu s-a realizat exclusiv prin intermediul unei singure limbi occidentale, al francezei, spre exemplu, ci, uneori, cuvintele noi au intrat în limba română pe filieră multiplă, franco-italiană. În acest caz, vorbim despre etimologie multiplă.

S-a întâmplat ca unele neologisme să poată fi explicate *formal* prin raportarea la limba latină, însă din punct de vedere *semantic*, neologismele păstrează caracteristici franceze, italiene sau chiar germane. Spre exemplu, *efect, impozit, spirit* sau *virtute* seamănă cu lat. *effectus, impositum, spiritus, virtutis*, însă din punct de vedere semantic aceste cuvinte corespund unor substantive din limba franceză: *effet, impot, esprit, vertu*. În acest caz, vorbim despre o etimologie dublă, latino-franceză.

Influența franceză s-a manifestat atât în domeniul vocabularului, cât și al frazeologiei. Unele unități frazeologice sunt *împrumuturi directe (sintagme stabile)*, iar altele reprezintă calcuri sau imitații după modelele franțuzești corespunzătoare. Iată câteva exemple din prima categorie: *artist liric, bal mascat, calcul renal, cordon ombilical, critic literar, director general, decret guvernamental, jurnal de bord, placă turnantă, petrol lampant, tonus muscular* etc.

Alte frazeologisme românești moderne constituie calcuri, traduceri literale după unități frazeologice franțuzești care au o structură identică sau foarte asemănătoare: *apă de toaletă* < fr. *eau de toilette*; *castel de apă* < fr. *chateau d'eau*; *câmp de bătaie* < fr. *champ de bataille*; *diabet zaharat* < fr. *diabet sucre*; *duș scoțian* < fr. *douche écossaise*; *focar de infecție* < fr. *foyer d'infection*; *ipoteză de lucru* < fr. *hypothese de travail*; *materie cenușie* < fr. *matiere grise*; *rădăcină pătrată* < fr. *racine carree*; *turn de fildeș* < fr. *tour d'ivoire*; *a se da în spectacol* < fr. *se donner en spectacle*; *a face act de prezență* < fr. *faire acte de presence*.

Majoritatea împrumuturilor lexicale de origine franceză au pătruns în limba română pe cale scrisă, iar aspectul grafic s-a impus în pronunțarea românească literară. Astfel se explică faptul că rostim *automobil*, nu *otomobil*, *restaurant*, nu *restoran* etc. Cele mai multe forme pătrunse pe cale orală au fost eliminate, deoarece au fost resimțite drept inculte. În mod excepțional, când cele două forme (una pătrunsă pe cale orală, cealaltă pe cale livrescă) s-au specializat din punctul de vedere al sensului, ele au rămas definitiv în limba literară. Spre exemplu, *bor* (margină a pălăriei) și *bord* (punct de conducere al unei nave) provin din fr. *bord*, *rever* (al hainei) și *revers* (al medaliei) provin din fr. *revers*. Aceste cuvinte reprezintă însă unități lexicale distincte din punct de vedere sincron, altfel spus ele au pătruns în limbă în momente diferite.

Multe franțuzisme și-au dovedit inutilitatea încă din secolul al XIX-lea, când I.L. Caragiale îi ridiculiza pe cei care erau *ambetați* (plictisiți) și *infatigabili* (neobosiți). Astfel de neologisme de prisos se numesc *barbarisme*.

BIBLIOGRAPHY

- Avram, Mioara, 1997, „Anglicismele în limba română”, în : Limba și literatura română, nr. 3, București, p. 3-5
- Coșeriu, Eugen, 1997, „Sincronie, diacronie și istorie”, Editura Enciclopedică, București;
- Hristea Theodor, 2008, *Conceptul de „relatinizare” (cu specială referire la limba română)*, în SCL, LIX, nr. 1
- Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, 1978, „Limba română contemporană”, Editura Didactică și Pedagogică, București;
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, 2006, „Creativitate lexicală”, Editura Universității din București, București;
- Zafiu, Rodica, „Diversitate stilistică în româna actuală”, București, Editura Editura Universității din București, București

Dicționare :

- DEX – Dicționar explicativ al limbii române (red. rep. Ion Coteanu, Mircea Seche și Luiza Seche), ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998
- DȘL - Bidu-Vrănceanu, Angela; Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana; Mancaș, Mihaela; Pană Dindelegan, Gabriela, Dicționar de științe ale limbii, 2001, Nemira, București ;
- MDN – Marcu, Florin, Marele dicționar de neologisme, 2002, Editura Saeculum, I.O., București;